

افق علوم اجتماعی در جهان اسلام

جامعه‌شناسی ۳
درس دهم

ارائه دهنده : شهلا سلطانی سرگروه علوم اجتماعی

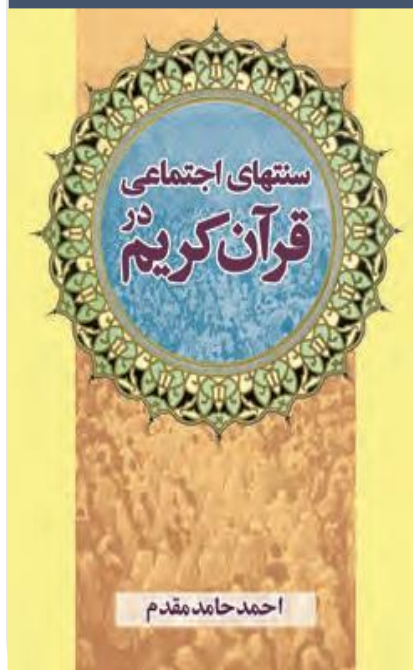
شهرستان تنکابن

منزلت علم

علوم اجتماعی در قرآن

به توصیف و تبیین زندگی اجتماعی انسان ها پرداخته
جامعه آرمانی مورد نظر خود را ترسیم می کند
رفتار و فرهنگ های امت های گذشته را مورد ارزیابی
انتقادی قرار داده

پیامبران به عنوان تعالیم دهنده معارف و سازندگان
جامعه بر اساس عدالت معرفی می کند

فارابی

تقسیم جوامع بر اساس نوع علم
اندیشه فرهنگ و رفتار

جاهله

فاسقه

فاضله

ضالہ

اسلام دین زندگی و حیات

مهمترین مباحث
درس دهم

اسلام دین زمان و مکان خاصی نیست

اسلام همچنان زنده است

یکی از مهم ترین شاخه های علوم اجتماعی مسلمانان **فقه** است

رفتارها و هنجارهای اجتماعی را
ارزیابی و نقد می نماید و درباره آنها
داوری می کند

مسائل اجتماعی را توصیف یا تبیین نمی کند درباره
چگونگی رفتار اجتماعی مسلمانان و جامعه
اسلامی، احکام و قواعدی را مطرح می کند.

موضوع علم فقه

ویژگی های جامعه مطلوب و آرمانی را
مشخص می کند.

راه های برون رفت از وضعیت موجود
به سوی وضعیت مطلوب را تجویز می
کند.

فقه اسلامی با به رسمیت شناختن تفاوت های قومی، نژادی، زبانی و فقهی، این تفاوت ها را به فرصتی برای شکل گیری امت اسلامی تبدیل کرد. (صفحه ۱۰۷)

چند نمونه آرمان اجتماعی که فقه اسلامی عهده دار بیان آن است،
* مدارای اجتماعی با مسلمانان و همه کسانی که به دنبال زندگی صلح آمیزند.

* دفاع از مرزهای اسلامی در برابر تهاجم متجاوزان

* تلاش برای تحقق و گسترش عدالت

فقه اسلامی در مورد ارتباط مسلمانان با یکدیگر و دیگر جوامع (صفحه ۱۰۸)

علم

و انزل الله عليك الكتاب والحكمة و علمك ما لم تكن تعلم
و كان فضل الله عليك عظيما
سوره شوره ۱۲۹

مسلمانان را موظف به مدارا با تمام مردم جهان که زندگی صلح آمیز دارند،

می داند؛ یعنی مسلمانان نباید با مردم دنیا درگیر شوند.

مسلمانان را موظف به تحقق و گسترش عدالت در جوامع خود و همچنین دفاع از مظلومان و ستم دیدگان جهان می داند؛ یعنی مسلمانان باید بدون در نظر گرفتن نژاد و زبان و مذهب، از مظلوم دفاع کنند.

مسلمانان را موظف به مقاومت در برابر تهاجم به مرزهای جهان اسلام می داند.

دو انقلاب در یک
قرن

انقلاب مشروطه

انقلاب اسلامی
ایران

میرزای نائینی با توجه به واقعیت های اجتماعی ایران
و با استفاده از فقه نظام مشروطه را تبیین رد

امام خمینی با توجه به شرایط اجتماعی قرن بیستم
مسئله ولایت فقیه و انقلاب اسلامی را مطرح کرد

مقبولیت و مرجعیت علم فقه در فرهنگ عمومی جامعه ایران موجب شد که بر اساس دو نظریه فقهی میرزای نایینی و امام خمینی دو انقلاب اجتماعی در یک قرن در جامعه ایران شکل بگیرد.

فقه شیعه جامعه ای را مطلوب می داند که دارای دو ویژگی است

دوم اینکه حاکمان و کارگزاران جامعه نیز عالم به عدالت و عمل کننده به آن باشند؛ یعنی عالم و عادل باشند.

اول اینکه روابط و ساختارهای آن با مشارکت و همراهی مردم عادلانه باشد

میرزای نائینی در آغاز قرن بیستم و در شرایط آن روز جامعه خود، معتقد بود

ما نمی توانیم ویژگی دوم جامعه مطلوب
را که مستلزم تغییر نظام پادشاهی است

تحقق ببخشیم

ولی می توانیم ویژگی اول چنین جامعه ای را محقق
کنیم تا مردم از طریق مجلس، سازمان ها و ساختارهای
اجتماعی را به گونه ای عادلانه شکل دهند

مطابق این نظریه مشروطه که مجلس را برقرار می
سازد، گرچه نظام مطلوب در زمان غیبت امام معصوم
نیست، ولی بهترین نظام ممکن در شرایط موجود آن
روزگار است.

به معنای مشروط کردن حاکمان و حکومتی است که در
چارچوب مقررات عادلانه مجلس عمل کند؛ یعنی از نظر
او مردم در مشروطه با کمک مجلس شورا، ویژگی اول
نظام اسلامی را محقق کنند.

در پایان قرن بیستم، امام خمینی در ادامه تلاش و مبارزه برای تشکیل جامعه مطلوب به این نتیجه رسید که

مردم ایران می توانند با مشارکت و حضور فعال خود، جامعه ای ایجاد کنند که هر دو ویژگی جامعه مطلوب را داشته باشد

یعنی هم قوانین آن عادلانه باشند

و هم مجریان این قوانین از دو شرط علم و عدالت برخوردار باشند

مردم در این جامعه از طریق مجلس شورای اسلامی و مجلس خبرگان در تحقق بخشیدن به نظام مطلوب در عصر غیبت مشارکت می کنند.

مجلس شورای اسلامی با مشارکت نمایندگان مردم موظف است شرط اول را محقق کند

مجلس خبرگان نیز موظف است شرط دوم را تحقق بخشد؛ یعنی رهبر جامعه را بر اساس معیارهای اسلامی شناسایی و معرفی کند و بر عملکرد او نظارت نماید.

مقایسه علوم اجتماعی جهان اسلام در مقایسه با علوم

اجتماعی جهان متجدد صفحه ۱۱۲

علوم اجتماعی جهان اسلام از منابع و ابزارهای **تجربی** برای توصیف و تبیین مسائل اجتماعی استفاده خواهد کرد، ولی تبیین های علمی جهان اسلام به شناخت تجربی محدود نمی شود و از منابع **عقلانی و وحیانی** نیز استفاده می کند.

عقلانیت مورد استفاده در جهان اسلام علاوه بر آنکه با داده های حسی و تجربی و همچنین با هنجارها و ارزش ها و آرمان های فرهنگی، اجتماعی و تاریخی پیرامون خود تعامل فعال دارد آنها را مورد ارزیابی **انتقادی** قرار می دهد.

عقلانیت در جهان اسلام با وجود تعامل با
فرهنگ و سنت های تاریخی محیط خود،
ارزش ها و اعتبار روشنگرانه خود را از متن
فرهنگ و کنش های عاملان نمی گیرد بلکه
عاملان با استفاده از این **عقلانیت** به گونه ای
مستقل به ارزیابی فرهنگ و تاریخ مربوط به
خود می پردازند

۱- قدرت فهم ، تفسیر و توصیف پدیده های اجتماعی دارد

۲- توان تبیین و شناخت علل شکل گیری و پیدایش پدیده های اجتماعی دارد

۳- درباره ارزش ها ، هنجارها و آرمان های فرهنگ های مختلف می تواند داوری کند

۵- با توصیف و تبیین وضعیت موجود راه های برون رفت از آن را به سوی جامعه مطلوب شناسایی می کند.

۴- درباره جامعه ارمانی سخن می گوید

عقل نظری : واقعیت هایی که مستقل از آگاهی و اراده انسان وجود دارند ،
شناسایی می کند و علومی مانند فلسفه ، ریاضیات و طبیعیات را پدید می آورد
مثال : قانون علیت در فلسفه یا قانون جاذبه زمین در فیزیک با این عقل شناخته
می شوند

عقل عملی : واقیت هایی را که با آگاهی و اراده انسان به وجود می آیند مانند
ارزش ها و آرمان ها، شناسایی می کند مثل : خوبی عدالت و بدی ظلم را می
شناسد. این عقل ، علوم انسانی و اجتماعی را پدید می آورد

تبیینی

- تبیینی از سطوح مختلف عقل استفاده می کند و تبیین را به تبیین تجربی محدود نمی داند.

تفسیری

- تفسیر را نوعی تبیین و استدلال عقلانی می شمارد به همین دلیل تفسیر و تبیین در تقابل با هم قرار نمی گیرند.

انتقادی

- از ظرفیت جهان شمول عقل نظری، عقل عملی و وحی برای داوری ارزش ها استفاده می کند.